Ekoist: Journal of Econometrics and Statistics, 35, 83-109

DOI: 10.26650/ekoist.2021.35.984568
http://ekoist.istanbul.edu.tr

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Ekoist: Journal of Econometrics and Statistics

Başvuru: 19.08.2021
Kabul: 31.08.2021
Online yayın: 08.10.2021

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Toplumsal Baskı: Türkiye İstatistik Kurumu Yaşam Memnuniyeti Araştırması Üzerine Analizler

Gender Inequality and Social Pressure: Analysis on the Life Satisfaction Survey of the Turkish Statistical Institute

Sema Ulutürk Akman*

Öz

Cinsiyet insanı niteleyen temel özelliklerden biridir ve cinsiyet denince ilk olarak biyolojik cinsiyet anlaşılmaktadır. Oysa cinsiyet kavramı doğuştan gelen kadın ve erkek olma durumu dışında çok daha fazla anlam içermektedir. Toplum, kadın ve erkek olarak nitelenen iki cinse toplumsal görevler, roller ve davranış biçimleri yükleyerek onları şekillendirmekte ve kadın ve erkeğe nasıl giyinecekleri, nasıl davranacakları, onlar için nelerin normal veya normal dışı sayılacağı, kendilerinden neler beklendiği ve nelerden sorumlu tutulacakları gibi pek çok konuda telkinde bulunarak, yönlendirerek ve eleştirerek biyolojik cinsiyetin üzerine toplumsal cinsiyeti inşa etmektedir. Böylelikle eşit olarak dünyaya gelen iki cins, toplumun belirlediği roller, yüklediği görev ve sorumluluklar sonucunda eşit olmaktan uzaklaşmakta ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, kadın açısından ortaya çıkan bu eşitsizlik, iki cins için geçerli olan eşitliği kadın aleyhine bozmaktadır. Kadının toplumsal varlığı, kimliği ve eylemleri tanımlanmaya çalışılırken referans olarak kamusal alanın alındığı görülür. Bu bağlamda kamusal alan, giyim, davranış, tutum vb. pek çok açıdan kadının erkeğe kıyasla çok daha fazla toplumsal baskı ve sınırlamalara maruz kaldığı yaşam alanıdır. Söz konusu sınırlama ve baskılar, giyimlerinden konuşma ve gülüşlerine, davranışlarından sosyalleşmelerine kadar çok geniş bir alanda toplumsal baskı altında hissetmelerine yol açmaktadır. Öte yandan, kadının maruz kaldığı sosyal baskı sadece erkeklerden değil, toplumun genelinden gelmekte ve bu sebeple söz konusu baskı ve sınırlamalar toplumsal nitelik taşımaktadır. Bu çalışmada, Türkiye İstatistik Kurumu, 2019 yılı Yaşam Memnuniyeti Araştırması mikro veri seti kullanılarak fertlerin cinsiyet, medeni durum ve kılık kıyafet konularında hissettikleri toplumsal baskının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği lojistik regresyon modelleriyle analiz edilmiştir. Öte yandan sözü edilen konularda hissedilen baskı üzerinde bireylerin diğer demografik özelliklerinin etkisi olup olmadığı da araştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, kadınların cinsiyetleri, medeni durumları ve kılık kıyafetleri konusunda erkeklerden çok daha yüksek oranda toplumsal baskıya maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Bu durum kadın ve erkek arasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir göstergesi kabul edilebilir.

Anahtar Kelimeler
Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Baskı, Lojistik Regresyon Analizi
Jel Sınıflama Kodları: B54, C25, J16

Abstract

Gender is one of the basic features that characterizes human beings, and when gender is mentioned, the first thing that comes to our minds is biological sex. However, the concept of social gender includes much more than innate male and female biological characteristics. Society constructs social gender on top of biological sex. It shapes the two genders by assigning them social duties, roles, and forms of behavior, and it criticizes and directs the genders regarding their attire,

* **Sorumlu Yazar:** Sema Ulutürk Akman (Doç. Dr.), İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Ekonometri Bölümü, İstanbul, Türkiye.
E-posta: akmans@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0002-4075-8313

Atıf: Uluturk-Akman, S. (2021). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Toplumsal Baskı: Türkiye İstatistik Kurumu Yaşam Memnuniyeti Araştırması Üzerine Analizler. *EKOIST Journal of Econometrics and Statistics*, 35, 83-109. https://doi.org/10.26650/ekoist.2021.35.984568

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

behavior, what's considered normal or abnormal for them, what is expected from them, and what they will be held accountable for. Thus, the two sexes, which are born as equals, stop being equal as a result of the roles determined by society and the duties and responsibilities imposed by it, and gender inequality thus emerges. Furthermore, this disrupts equality to the detriment of women. It is seen that the public sphere is taken as a reference while trying to define the social existence, identity, and actions of women. In many ways, such as attire, behavior, attitude, etc. the public sphere is where women are exposed to much more social pressures and limitations than men. These limitations and pressures cause them to feel that they are under social pressure, from their clothing to their speech and mimics, from their behavior to their socialization. Moreover, the social pressure that women are exposed to is not only from men. It comes from the general society, and therefore, the pressures and limitations in question have a social character. This study aims to analyze the relationship between the demographic characteristics of individuals, especially gender, and the social pressure that individuals feel in terms of social gender and marital status using the logistic regression models, based on the Microdataset of the Turkish Statistical Institute, Life Satisfaction Research 2019. As a result of the analysis, it has been determined that women are exposed to social pressure at a much higher rate than men regarding their gender, marital status, and attire. This situation can be accepted as an indicator of gender inequality between men and women.

Keywords
Gender, Social Pressure, Logistic Regression Analysis

JEL Classification Codes: B54, C25, J16

Extended Summary

Humans, defined as biological, psychological, social, and cultural beings, are born with various biological characteristics, like their sex. Some of them are shaped by genetic transition, some of them are shaped by the environment in which they live, and some are shaped by the psychological traits of their own persona and the social and cultural conditions of the society in which they live. In this context, each person is unique, with their identity shaped by their personality traits as well as the sociocultural and socioeconomic environment in which they live, as well as their biological characteristics.

With all these features that we have tried to explain above, a human is a member of the family, which is the smallest social institution, and a member of society in the broadest sense. Therefore, as a result of living in society, it is exposed to positive and negative effects, guidance, encouragement, and criticism at social and cultural levels throughout its life and it has to live in accordance with social and cultural norms adopted by the society. In this context, people are expected to dress, behave, and socialize according to the requirements of the social and cultural environment in which they live.

Gender is one of the main traits that characterizes human beings, and when it comes to gender, the first thing that comes to mind is the innate state of being male or female. However, the concept of social gender includes much more than innate male and female biological characteristics. In the biological sense, the distinction of individuals as male and female is reinforced by the gender roles assigned to the individual on the social plane from the first years of life. Society shapes the two sexes by assigning them social duties, roles, and forms of behavior. In this context, society

builds gender on biological sex by suggesting, directing, and criticizing men and women on many issues such as how they dress, how they behave, what is considered normal and abnormal for them, what is expected of them, and what they will be held accountable for.

The two sexes, which are born as equals, stop being equal as a result of the roles determined by society and the duties and responsibilities imposed by it, and

gender inequality thus emerges. Furthermore, this gender inequality is to the detriment of women. This lack of balance causes women to be pushed into the living space, which is defined as the private space and which is limited to family and friends.

It is seen that the public sphere is taken as a reference while trying to define the social existence, identity, and actions of women. In many ways, such as attire, behavior, attitude, etc. the public sphere is where women are exposed to much more social pressures and limitations than men. In other words, the public sphere causes women to face various limitations and pressures in the living spaces where they are visible. These limitations and pressures cause them to feel that they are under social or societal pressure in a wide area, from their clothing to their speech and smiles, from their behavior to their socialization, and even to the hours they can be outside.

When evaluated in general, the limitations and pressures experienced by women in the public sphere are not only caused by men. They also originate from women who have been brought up with the value judgements of the society, whose gender perception has been determined and adopted according to a conservative understanding, and who do not question the social order in which they live. For this reason, the oppression and restrictions on women have the characteristics of social or societal pressure.

Social pressure is the behavioral and spiritual sanction power that society creates on people, and it emerges when a society tries to ensure that all individuals assimilate to the thoughts and behavior patterns it has adopted.

Although social pressure is felt on all individuals in the society, it is more effective on women, depending on the perception of gender. In underdeveloped or developing countries and traditional societies where gender inequality is evident, the social pressure that women are exposed to is more widespread and severe.

The Life Satisfaction Survey is carried out every year by the Turkish Statistical Institute, and questions are also included in the survey in order to determine the social pressure that the participants feel about various issues.

In this study, the questions asked in order to determine the social pressure that the participants felt about gender, marital status, and attire were based on questions

mentioned in the Life Satisfaction Survey…, and the relationship between the social pressure felt and the demographic characteristics of individuals, especially gender, were analyzed with logistic regression models.

As a result of the analysis, it has been determined that women are exposed to social pressure at a much higher rate than men in terms of their gender, marital status, and attire. This situation can be accepted as an indicator of gender inequality between men and women.

Furthermore, it is understood that the pressure felt regarding gender and marital status is higher in individuals who have never been married or divorced, and that the pressure regarding attire is especially high in individuals who have never been married.

In terms of education and age groups, it is seen that the pressure regarding gender and clothing is higher at younger ages, the pressure regarding gender and marital status increases as the education level increases, and the pressure felt regarding clothing is higher especially for people with a higher level of education (master's degree, etc.).

As a result, women feel that they are exposed to more social pressure than men in terms of gender, marital status, and attire. When evaluated in general, it is seen that social pressure is felt more in terms of gender, marital status, and dress at younger ages, and social pressure is felt more as the education level increases.

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Toplumsal Baskı: Türkiye İstatistik Kurumu Yaşam Memnuniyeti Araştırması Üzerine Analizler

İnsan, son derece karmaşık yapısıyla biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel bir varlık olarak tanımlanabilir. Bu tanıma göre insan öncelikle hücrelerden, organlardan ve sistemlerden oluşan bir biyolojik varlıktır. Genel olarak fiziksel özellikler şeklinde tanımlayabileceğimiz biyolojik varlık olma halinin yanında aynı zamanda psikolojik bir varlıktır. Nitekim, duygusallık, çalışkanlık, açık sözlülük vb. kişilik özelliklerine, mutlu, mutsuz, öfkeli, sevinçli ya da heyecanlı gibi duygu durumlarına sahip olabilmektedir. Öte yandan insan, toplum içinde var olan sosyolojik bir varlıktır. Toplum içinde doğar ve içinde doğduğu toplumun kurallarına göre yaşamını sürdürür. Sosyal varlık olmanın bir uzantısı da insanın kültürel bir varlık olması durumudur. İnsan içinde yaşadığı toplumun gelenek ve görenekleri yanında değer yargılarıyla şekillenmekte ve bu anlamda içinde yaşadığı toplumun kültürel özelliklerinden de etkilenmektedir. Tüm bu bileşenler sonucunda insan, cinsiyet başta olmak üzere çeşitli biyolojik özelliklerle dünyaya gelmekte, bir kısmı genetik geçişle bir kısmı yaşadığı çevreyle bir kısmı ise tamamen kendi karakteriyle ilgili psikolojik özellikleriyle ve içinde yaşadığı toplumun sosyal ve kültürel koşullarıyla şekillenmektedir. Bu bağlamda her insan, biyolojik özellikleriyle beraber yaşadığı sosyokültürel ve sosyoekonomik çevrenin yanında kişilik özelliklerinin de etkisiyle kendi kimliğini oluşturmakta ve bu açıdan benzersiz ve tek olma niteliği taşımaktadır.

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız tüm bu özellikleriyle insan en küçük sosyal kurum olan ailenin ve en geniş sosyal kurum olan toplumun bir üyesidir. Dolayısıyla, toplum içinde yaşıyor olması sebebiyle de hayatı boyunca sosyal ve kültürel düzeyde olumlu ve olumsuz etkilere, yönlendirmelere, teşvik ve eleştirilere maruz bırakılarak kendisinden, toplumca benimsenmiş sosyal ve kültürel normlara uygun biçimde yaşaması, giyinmesi, davranması ve sosyalleşmesi beklenmektedir.

Öte yandan cinsiyet kavramı sadece biyolojiye veya toplumsal cinsiyet rollerine indirgenemeyecek kadar geniş bir kavramdır. Çünkü insanın doğumu aşamasında biosantrik (biyolojik merkezli) olan cinsiyet, zaman içinde toplum normlarını öğrenip benimsemek suretiyle sosyosantrik (toplum merkezli) tanımlanmaya başlar. İnsanların toplum içinde ifa edecekleri roller ve bunu öğrenme biçimleri cinsiyete bağlı olarak farklılıklar gösterir. Zaman içinde kadının erkekten, erkeğin kadından farklı sosyalleşmesi de biyolojik yapıya bağlı olarak farklı gelişir (Güdücü, 2018: 14). Bu anlamda toplum, daha doğru ifadeyle kültür, kadın ve erkeğin nasıl davranacağına ilişkin beklentilerin sosyal olarak yapılandırıldığı yerdir (Üner, 2008: 6; akt: Çiçekli, 2019: 3).

Kadınlar ve erkekler arasındaki cinsiyet farklılığı, biyolojik özellikler, davranışlar, düşünce sistemi vb. pek çok açıdan erkeklerin ve kadınların farklı oldukları biçiminde yorumlanmakta ve bunun sebebi çeşitli faktörler üzerinden açıklanmaya

çalışılmaktadır. Bu faktörler arasında biyolojik faktörlerden kaynaklanan farklılıklar ve sosyal kurumlarının etkisi sonucunda oluşan farklılıklar özellikle vurgulanmaktadır. Biyolojik faktörlerden kaynaklanan farklılıklar, kadın ya da erkek olmanın biyolojik tarafını oluşturmaktadır. Şüphesiz bu, daha doğumdan çok önce anne karnında belirlenmiş olan cinsiyet ve buna bağlı salgılanan hormonlar ve beynin yapısı gibi biyolojik özellikleri ifade etmektedir. Sosyal kurumların etkisi sonucunda oluşan farklılıklar ise aile ve toplumun kadın ya da erkek olmak konusunda iki cinse biçtiği farklı rol ve davranışlardan ayrıca kadının ve erkeğin toplum içinde farklı görevler yerine getirmelerine duyulan ihtiyaçtan kaynaklanan farklılıklardır.

Tüm bu açıklamalar dikkate alındığında cinsiyet, sadece bireylerin biyolojik özelliklerine göre yapılan bir ayrım olmayıp dünyaya geldiği ilk günden itibaren çocuğa alınan kıyafet ve oyuncaklarla başlayan ve daha sonra kendisinden beklenen davranışlar ve sorumluluklarla devam eden bir süreç sonucunda oluşmaktadır. Bu noktada karşımıza bireylerin kendilerini nasıl görmeleri ve diğer bireylere nasıl davranmaları gerektiğine yönelik sosyal ve kültürel rolleri belirleyen toplumsal cinsiyet kavramı çıkmaktadır.

Doğuşta insan üst kavramı altında eşit olarak dünyaya gelen iki cins, toplumun belirlediği roller, yüklediği görev ve sorumluluklar ve dayattığı davranış modelleri sonucunda eşit olmaktan uzaklaşmakta ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadına yönelik olarak yaşanmakta diğer deyişle doğuşta iki cins için geçerli olan eşitlik kadın aleyhine bozulmaktadır. Kadın aleyhine bozulan bu denge, kamusal alan özel alan ayrımı içinde kadının özel alan olarak nitelenen ve aile, arkadaş çevresiyle sınırlı olan yaşam alanına itilmesine sebep olmaktadır.

Kadının toplumsal varlığı, kimliği ve eylemleri tanımlanmaya çalışılırken referans noktası olarak kamusal alanın alındığı görülür. Bu bağlamda kamusal alan, giyim, davranış, tutum vb. pek çok açıdan kadının erkeğe kıyasla çok daha fazla toplumsal baskıya maruz kaldığı yaşam alanıdır. Başka bir deyişle, kamusal alan, kadınların görünür oldukları yaşam alanlarında çeşitli sınırlama ve baskılara uğramasına sebep olmaktadır. Söz konusu sınırlama ve baskılar, giyimlerinden konuşma ve gülüşlerine, davranışlarından sosyalleşmelerine ve hatta dışarıda bulunabilecekleri saatlere kadar çok geniş bir alanda toplumsal ya da sosyal baskı altında hissetmelerine yol açmaktadır.

Toplumsal baskı, toplum içinde yer alan tüm bireyler üzerinde hissedilmekle birlikte toplumsal cinsiyet algısına bağlı olarak kadınlar üzerinde daha etkilidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin belirgin yaşandığı az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde ve geleneksel toplumlarda kadınların maruz kaldığı toplumsal baskı daha yaygın ve şiddetli olmaktadır.

Çalışmanın ana konusunu Türkiye İstatistik Kurumu 2019 yılı Yaşam Memnuniyeti Araştırması'nın mikro veri setinde yer alan ve fert düzeyinde toplumsal baskı algısını belirlemeyi amaçlayan maddelerin, başta cinsiyet olmak üzere diğer demografik özelliklere göre analizi oluşturmaktadır. Bu amaçla, toplumsal baskıyla ilgili olarak toplumsal cinsiyet kavramı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği açıklanmaya çalışılacak, bireyler üzerinde toplumsal baskının daha ziyade kamusal alanda yaşanıyor olması sebebiyle de özel ve kamusal alan kavramları açıklanarak toplumsal ve sosyal baskının tanımı ve kapsamı üzerinde durulacaktır.

Öte yandan, sözü edilen sorular içinde yer alan katılımcıların, cinsiyet, medeni durum ve giyim kuşam konularında hissettikleri toplumsal baskıyı belirlemek amacıyla sorulan sorular temel alınarak hissedilen toplumsal baskının başta cinsiyet olmak üzere bireylerin demografik özellikleriyle ilişkisi lojistik regresyon modelleriyle analiz edilecektir.

Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Günlük yaşamda kadın ve erkek dendiğinde öncelikle bireyin biyolojik anlamda dişi (female) ya da erkek (male) olduğu anlaşılır. Bu, cinsiyetin biyolojik boyutunu oluşturur. Oysa, biyolojik farklılıklar dışında, toplumun bireye sunduğu roller sisteminde de kadın ve erkek biçiminde bir ayrım söz konusudur. Biyolojik boyut ile biyolojik boyut temeli üzerine inşa edilen toplumsal boyut çok farklı şeyler ifade etmektedir. Genel olarak bakıldığında insan, biyolojik olarak belirli bir cinsiyet ile doğar ve istisnalar dışında tüm hayatını bu şekilde sürdürür. Toplumsal boyut açısından bakıldığında ise cinsiyet, doğuştan gelen kadın erkek olmaya dair bu veri özelliği temel alarak toplum tarafından inşa edilen bir durumu ifade eder. Doğduğu andan itibaren insan, başlangıçta anne-baba ve aile üyeleri sonrasında toplum etkisiyle biyolojik cinsiyet ekseninde anlam kazanan davranışlar örgüsünün bir mensubu haline getirilir. Önce anne ve baba, toplumun kendilerine öğrettiği şekilde, doğacak bebeklerinin cinsiyetine uygun renk ve özelliklerde giysi ve eşyalar hazırlamak suretiyle bebeğin tüm yaşamı boyunca uymak zorunda kalacağı davranışlar, tutumlar ve roller örgüsünün inşa edilmesinde ilk görevi üstlenerek ilk adımı atmış olurlar. Dünyaya gelip büyümeye başlayınca da bebeğe, yine cinsiyetine uygun renk ve özelliklerde giysiler giydirilerek, oyuncaklar alınarak, oyunlar oynanarak ve ilerleyen zamanlarda saçının şekli ve uzunluğunun ne olması gerektiğinden, nerede nasıl davranması gerektiğine kadar cinsiyeti açısından uygun olan ve olmayan davranışların neler olduğuna yönelik son derece açık teşvik ve uyarılarla inşa sürecine devam etmektedirler (Vatandaş, 2011: 30).

Dolayısıyla insan, daha doğmadan önce biyolojik cinsiyeti üzerinden kadın ve erkek şeklinde kesin çizgilerle iki kategoriye ayrılmakta ve sonrasında da cinsiyetleriyle uygun biçimde kendilerine biçilen kadın ve erkek rollerine uygun hareket etmeleri konusunda doğrudan ve dolaylı olarak eğitilmekte ve yönlendirilmektedir.

Toplumsal cinsiyet olgusu, derinliği değişmekle birlikte dünyanın pek çok ülke ve toplumunda yaşanmakta olan bir eşitsizlik sorunudur. Toplumsal cinsiyete dayanarak erkek ve kadına biçilen değerler, rol ve kalıplar, hiyerarşik olarak erkeğin üstte ve önde bulunması suretiyle ayrıştırıcıdır. Kadın, toplumsal olarak belirlenmiş cinsiyetinden ötürü erkekten ayrı, ötede, öteki olarak tutulmaktadır. Dolayısıyla kadınlık, erkeklik statülerinin imkân ve izin verdiği ölçüde erkek egemen kültür tarafından oluşturulmuş bir kurgudur (Bingöl, 2014: 113).

Toplum, kadın ve erkek cinsiyeti ile dünyaya gelen bireyleri yetiştirirken belli roller çerçevesinde kodlayarak aile, çevre, eğitim, kültür vb. etkilerle onların toplumsal cinsiyet kimliklerini oluşturmaktadır (Çiçekli, 2019: 3). Bu bağlamda toplum, bireyin biyolojik cinsiyetini değişmez bir unsur kabul ederek tüm davranışların cinsiyete uygun olmasını istemekte ayrıca cinsiyetlere yönelik toplumsal açıdan kabul görmüş davranışların kadınlar ve erkekler tarafından benimsenerek uygulanması konusunda da zorlayıcı bir tutum sergilemektedir.

Biyolojik temelde kadın ve erkek olarak iki kategoriye ayrılan cinsiyet düzeyleri ve bu düzeyler üzerine aile ve toplum tarafından yukarıda kısaca özetlenen şekilde inşa edilen ve toplumsal rol ve davranış modelleri dayatılarak yaratılan toplumsal manada cinsiyet, bilimsel olarak iki farklı kavramla ifade edilmekte, biyolojik cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) olarak adlandırılmaktadır. Biyolojik olarak kadın ve erkek olmak, doğal ve doğuştan gelen bir ayrım olarak nitelendirilirken kadınlık ve erkeklik ise toplumsallaşma süreciyle beraber kültürel bir yapılanmaya işaret etmektedir" (Hepşen, 2010: 14). Bu manada, kadın-erkek ile kadınlık-erkeklik farklı kavramlardır. Buna göre insan, biyolojik anlamda bir dişi ya da eril bedenle dünyaya gelir ve bedenin cinsiyeti, doğuştan gelen en doğal ve temel özelliklerden biridir. Bedenin ince ve zayıf mı yoksa kalın ve güçlü mü; doğurgan mı yahut doğurtan mı olacağı gibi ayrımlar bu biyolojik temele göre belirlenmektedir. Biyolojinin tanımladığı kadın ve erkek beden cinsiyeti aslında neredeyse yalnızca bundan ibarettir (Bingöl, 2014: 108).

Cinsiyet kelimesinin taşıdığı anlamın zaman içinde sınırlarını genişleterek özellikle son yıllarda, daha kapsamlı bir hal aldığı ve erkek ile kadının toplumsal ve kültürel özelliklere göre inşa edilen rollerini tanımladığı kabul edilmektedir (Keskin 2014: 45; akt. Keskin ve Ulusan, 2016: 50).

Biyolojik cinsiyetten farklı bir kavram olarak toplumsal cinsiyet kavramını 1972 yılında yayınlanan Sex, Gender and Society çalışmasıyla Ann Oakley sosyoloji literatürüne kazandırmıştır. Adı geçen çalışmada, biyolojik açıdan kadın/erkek ayrımı anlatılmakta ve toplumsal cinsiyet açısından kadınlık ve erkeklik arasındaki eşit olmayan dağılıma vurgu yapılmaktadır (Marshall, 1998: 98).

Biyolojik bir kavram olarak cinsiyet insanın değiştirilemez fiziksel özelliklerini ifade ederken toplumsal cinsiyet beşeridir yani insanlar tarafından geliştirilmiş bir

kavramdır. Başka bir ifadeyle cinsiyet biyolojik bir temeldir ancak beraberinde getirdiği sosyal rollerin tanımlanması, isimlendirilmesi, biçimlendirilmesi, teşvik edilmesi ve bastırılma süreci bütünüyle kültüreldir (Tunç, 2014: 611). Dolayısıyla dünyanın her yerinde biyolojik olarak kadın ve erkek olma hâli aynı durumu göstermekteyken, toplumsal cinsiyet içinde yaşanılan kültüre göre şekillenen ve öğrenilen bir kavramı ifade etmektedir. Nitekim, toplumsal cinsiyet konusunda yapılan çalışmalarda toplumsallaşmaya ve öğrenilmiş cinsiyet rollerine vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu noktada toplumsal cinsiyetin oluşması ya da şekillenmesi konusunda sosyal rol kuramı, etkileşimsel model ve sosyal öğrenme kuramı olarak adlandırılan üç temel yaklaşımda, toplumsal cinsiyet rollerinin sonradan kazanıldığı ve belirli toplumsal koşullar ve aktörlerin etkisi altında şekillendiği savunulmaktadır. Örneğin sosyal rol kuramında iki cins arasında toplumsal farklılıkların oluşmasında aile ve toplum yanında sosyal yaşamların etkili rol oynadığı kabul edilmekte, etkileşimsel modelde kişisel tercihlerin, içinde bulunulan ortamın koşullarının ve başkalarının davranışlarının belirleyici olduğu kabul edilmektedir. Sosyal öğrenme kuramında ise toplumsal cinsiyete yönelik davranışların bireyler tarafından öğrenilerek kazanıldığına vurgu yapılmaktadır (Keskin ve Ulusan, 2016: 63). Diğer bir deyişle toplumsal cinsiyet farklılıklarını ortaya koyan çeşitli faktörler bulunmakla beraber aile, içinde yaşanılan çevre, toplum ve kültür toplumsal cinsiyetin oluşumunda doğrudan ve dolaylı etkileri olan ortak unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Toplumsal cinsiyeti inşa eden, besleyerek devam etmesini sağlayan unsurların genel olarak iki ayrı boyutta açıklanabilecek düşünce yapılarıyla ilgili olduğu kabul edilir. Bunlardan ilki cinsiyet ön yargılarıdır ve cinsiyetlere ilişkin davranışları, tutumları, tepkileri ve cinsler arasındaki farklılıklara ilişkin kalıplaşmış inançları kapsamaktadır. İkincisi ise ideal erkekle ideal kadının sahip olması beklenen özellikler ve iki cins arasında bulunması gerektiğine inanılan farklılıklarla ilgilidir. Bu farklılıkların hayata yansıyan boyutunu ise kadın ve erkeğin üstlendiği roller oluşturmaktadır (Vatandaş, 2011: 36).

Toplumsal cinsiyet, ayrıca bireylere atfedilen bir statüdür ya da diğer deyişle toplumsal anlamda bir konumdur ve bireyler kendilerine atfedilen statüleri üzerinde söz sahibi değillerdir. Öte yandan, toplumsal cinsiyet bireylerin kendilerini nasıl görmeleri ve diğer bireylere nasıl davranmaları gerektiği konusunda da belirleyicidir ve çoğunlukla sosyal farklılaşmaya zemin hazırlamaktadır (Demirbilek, 2007:13). Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, ev içi iş bölümünden, meslek tercihlerine; giyim, kuşam, görünümden davranışlara kadar yaşamın pek çok alanında bireyleri etkilemektedir.

Medeni kanuna göre, her insanın hak ehliyeti vardır ve herkes hak ehliyetinin sınırları içinde haklara ve borçlara ehil olmada eşittir. Bu hükme göre, bütün insanların, insan onuruna yaraşır biçimde davranılmaya hakkı vardır ve bu haklar insan olmaktan kaynaklanan vazgeçilemez ve devredilemez haklardır. Öte yandan söz konusu haklar,

her türlü sosyal politika, kamusal yarar ya da başka ahlaksal ya da siyasal kaygının üzerinde bir değeri temsil etmektedir. Dolayısıyla, hukuksal açıdan bakıldığında insan kavramının, cinsiyet, ırk, renk ve dil gibi her tür ayrıştırmanın dışında bir üst kavram olarak soyut şekilde tanımlandığı ve değerlendirildiği görülür. Bu bağlamda insanlar arasında söz konusu olan eşitlik, yalnızca hukuksal açıdan güvence altına alınmıştır. Oysa bireyler toplumsal yaşam içinde somut aidiyetler neticesinde belirli bir ırka, sınıfa, etnik gruba ve/veya cinsiyete ait hissederek yaşamakta ve toplumsal yaşamda eşit ilişkiler değil, güç ilişkileri geçerli olmaktadır. Bahsedilen iktidar ilişkileri içinde egemen olanı temsil eden bir somut insan tanımı vardır ve o insan da erkektir (Berktay, 2004: 1,2). Başka bir deyişle, hukuksal açıdan soyut bir varlık olarak tanımlanan insan için eşitlik yaklaşımı söz konusu olurken; cinsiyet temelinde kadın ve erkek ayrımıyla bakıldığında, toplumsal düzen içinde iktidar ilişkileri söz konusu olmakta ve buna bağlı olarak da eşitlikten uzaklaşıldığı görülmektedir.

İktidarın bu eril yapısı içinde kadınlar, erkeklerden yana olan kurallara uymak zorunda bırakılmakta ve bu kurallar toplumsal yapı içinde yer alan ekonomi, siyaset, aile, okul, din ve devlet vb. kurumlar tarafından kadın ve erkekler üzerinde bir kimlik inşası yapmak ya da diğer deyişle toplumsal cinsiyet oluşturmak konusunda olanak yaratmakta, ancak kadınları toplumsal yapı içerisinde erkeklerle eşit bir konuma taşımamaktadır (Ercins ve Gökkaya, 2011: 208; akt. Keskin ve Ulusan, 2016: 49).

Kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik, yoğunluk ve biçim açısından, toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Ataerkil kadın ve erkek tanımları, iki cins arasında kendi başına bir eşitsizlik ilişkisi içermeyen biyolojik farklılığı, toplum ve kültür düzeyinde eşit olmayan hiyerarşik bir farklılığa dönüştürmekte ve toplumsal cinsiyet olarak kavramsallaştırmaktadır (Berktay, 2004: 2). Diğer bir deyişle, toplumda kadınlık ve erkeklik adı altında roller yaratan toplumsal cinsiyet kavramıyla, toplumun kadın ve erkek arasında eşit olmayan dağılımına vurgu yapılmaktadır.

Toplumsal cinsiyet düzleminde, kadın ve erkeği eşit kılmayan bu yapı, her iki cinse toplumsal düzen içinde bir yaşam alanı sağlamakta ve toplumsal kontrol mekanizmaları bireylerin o alanın sınırları dışına çıkmasına izin vermemektedir. Bu bağlamda kadınlar fiziksel özellikleri gereği daha ziyade ev merkezli olmaya ve fiziksel güç gerektirmeyen iş ve meslek alanlarına yönlendirilmekte ve erkekler karşısında daha edilgen bir konuma itilmektedir. Buna karşılık erkekler toplumsal yaşam içinde daha görünür olmanın yanı sıra fiziksel güç gerektiren iş ve meslek alanlarına yönlendirilmekte ve kadın üzerinde hâkim bir konuma taşınmaktadır. Böylece sürecin öznesi erkek, nesnesi ise kadın olmaktadır (Vatandaş, 2011: 48).

Kamusal Alan ve Toplumsal Baskı

Kadının daha ziyade ev ve aile çevresinde tanımlanan yaşamına karşılık erkeğin hayatın her alanında görünür olması ve dolayısıyla kadının ve erkeğin toplumsal

düzen içinde yaşam alanlarının bu şekilde belirlenmesi kamusal alan ve özel alan kavramlarıyla açıklanmaktadır. En genel anlamıyla ifade etmek gerekirse, "kamusal" sözcüğü herkesin denetimine açık olan anlamına gelirken, "özel" sözcüğü ise kişinin ailesi ve arkadaşları ile sınırlanan, dışarıya kapalı bir yaşam bölgesini, bir diğer ifadeyle mahremiyet alanını ifade etmektedir (Alacahan ve Vatandaş, 2021: 2).

Kamusal-özel alan ayrımı, iki alan arasında gerçekleşen bir karşıtlık ilişkisine dayanmaktadır. Bu iki kavramı analitik olarak birbirinden ayırt etmek için iki temel ölçüt dikkate alınabilir: Görünürlük ve kolektiflik. Görünürlük, açık olanı, ortaya çıkarılan, alenileşen ya da erişilebilir olanı ifade eder. Kolektiflik ise, bireysel olan ya da bireye ilişkin olan ile toplumsal olan veya toplumsal yarara yönelik olan arasındaki ayrımı ifade etmektedir (Mahçupyan, 1999, s.24). Kamusal alan tanımlamasında öne çıkan herkese açık olma, alenileşme, ortaklaşa sahip olunan dünya ve toplum bireylerine karşı sorumlu olma gibi özellikler, kamuda gözüken her şeyin herkes tarafından görülebilir, duyulabilir ve mümkün olan en geniş açıklığa sahip olması sonucunu doğurur (Arendt, 2006, s. 92; akt. Alacahan ve Vatandaş, 2021: 724). Öte yandan kamusal alan hepimiz için ortak olan bir dünyayı ifade etmektedir. Ancak bu dünya, insanların üzerinde hareket ettikleri sınırlı bir mekânı veya organik yaşamın genel durumunu oluşturan yeryüzü ya da doğayı değil daha çok insan eseri bir dünyada birlikte yaşayanlar arasında olup biten meselelerle olduğu kadar, insan elinden çıkan, insanî yapıyla ilintilidir (Arendt, 2006, s. 95, akt. Onat, 2010, s. 9). Dolayısıyla, insan elinden çıkan veya insanî bir yapı olarak nitelenen ve buna bağlı olarak alenileşme, herkese açık olma ve topluma karşı sorumluluk gerektiren kamusal alanın ve sınırlarının ne olduğu ya da özel alandan kamusal alana geçişin hangi noktadan itibaren başladığı, toplumun değer yargılarına ve sosyokültürel değerlendirmelerine göre belirlenmektedir. Başka bir deyişle kamusal alan tanımı sosyokültürel değerlendirmelere bağlı olarak ülkeden ülkeye veya toplumdan topluma değişiklik göstermektedir.

Biyolojik anlamda bireylerin kadın-erkek olarak ayrımı yaşamın ilk yıllarından itibaren toplumsal düzlemde bireye biçilen toplumsal cinsiyet rolleriyle pekiştirilir. Eril iktidarın hüküm sürdüğü toplumlarda, Erkeklerin kadınlar üzerinde tasarruf sahibi olmaları eril iktidarın toplum içindeki otoritesinin belirginleşmesiyle paralellik gösterir. Kamusal/özel alan ayrımında kalın duvarların varlığı, kadının, özel alana sıkışması anlamı taşımakta; ayrıca dayatılan toplumsal cinsiyet rolleriyle de kadının ötekileştirilerek özel alana hapsedilmesi ve kamusal alanda var olmamasına yönelik toplumsal algılar yaratılarak günlük yaşamın şekillendirildiği görülür (Çiçekli, 2019: 1).

Kadının toplumsal varlığı, kimliği ve eylemleri tanımlanmaya çalışılırken referans noktası olarak kamusal alanın alındığı görülür. Özel alana sıkıştırılmaya çalışılan kadının kamusal alandaki varlığı ve görünürlüğü verdiği mücadele ile orantılıdır. Bu bağlamda kamusal alan, giyim, davranış, tutum vb. pek çok açıdan kadının toplumsal baskıya maruz kaldığı alandır.

Başka bir deyişle, kamusal ve özel alan ayrımı kadınların, kamusal alan olarak nitelenen görünür oldukları alanlarda çeşitli sınırlama ve baskılara uğramasına sebep olmaktadır. Söz konusu sınırlama ve baskılar, giyimlerinden konuşma ve gülüşlerine, davranışlarından sosyalleşmelerine ve hatta dışarıda bulunabilecekleri saatlere kadar çok geniş bir alanda toplumsal ya da sosyal baskı altında hissetmelerine yol açmaktadır.

Öte yandan, toplumsal hayatta maruz kalacağı davranış ve baskılar açısından kadının toplumdaki yeri de önemli bir belirleyicidir. Bu bağlamda kadının toplumdaki konumunun, kadınların biyolojik doğasına göre değil toplum tarafından sosyal olarak inşa edilmiş toplumsal cinsiyetine göre belirlendiği kabul edilmektedir (Vincent, 2006: 300). Dolayısıyla toplum, kadınları, doğalarıyla ilgisi olmayan, önceden belirlenmiş rollere uygun olarak yetiştirmektedir ve kadınların toplumda ikincil duruma düşürülmesinin temelinde de kadınların doğaları değil, toplumun önceden onlara biçtiği roller yer almaktadır (Geçit, 2013: 107). Dolayısıyla, kadının kamusal alanda yaşadığı sınırlama ve baskılar sadece erkeklerden değil; toplumun değer yargılarıyla yetiştirilmiş, geleneksel anlayışla toplumsal cinsiyeti belirlenmiş ve benimsetilmiş kadınlardan da kaynaklanmaktadır. Bu sebeple söz konusu baskı ve sınırlamalar toplumun geneline yayılan toplumsal ya da sosyal baskı niteliği taşımaktadır.

Toplumsal baskı, toplumun insanlar üzerinde oluşturduğu davranışsal ve ruhsal yaptırım gücüdür. Sosyal baskı, mahalle baskısı olarak da adlandırılan toplumsal baskı aslının ne olduğu pek bilinmeyen, insanları etkisi altına almayı başarmış, kişilerin davranışlarını kısıtlayan, yazılı olmayan ve çoğu kez anlamsız kurallar bütünüdür. Bu durum toplumun çoğunluğu tarafından benimsenmiş düşüncelerin, davranış biçimlerinin toplumun tüm bireylerine benimsetilmeye çalışılmasıyla ortaya çıkmaktadır (Beyoğlu, 2020).

Toplumsal baskı, sosyal bir varlık olan insanın doğasından kaynaklanan gruptan atılma, dışlanma ve statü kaybetme korkusuyla ilişkilidir. Öte yandan insan sosyalleşirken, başkaları üzerinde iyi izlenimler bırakmayı, iyi ilişkiler kurmayı ve diğer insanları etkilemeyi önemsemekte ve bu da insanda bir çeşit davranış stresi oluşturmaktadır. Pek çok kültür bu tür baskılayıcı kontrol mekanizmalarına sahiptir. Örneğin, eve gelen misafirin nasıl ağırlanacağından cenaze törenlerinde nasıl davranılacağına kadar yüzlerce toplumsal norm vardır ve toplumu oluşturan tüm bireylerin bu normlara uygun hareket etmesi beklenir. Bu bağlamda toplumsal baskıyla mücadele edemeyen insanlar kendi konfor alanında kalmayı tercih ederek bu baskının hissettirdiği rahatsızlıktan kaçma eğilimi içine girmektedir (Çelebi, 2021).

Toplumsal baskı toplum içinde yer alan tüm bireyler üzerinde hissedilmekle birlikte toplumsal cinsiyet algısına bağlı olarak kadınlar üzerinde daha etkilidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin belirgin yaşandığı az gelişmiş ve gelişmekte olan

ülkelerde ve geleneksel toplumlarda kadınların maruz kaldığı toplumsal baskı daha yaygın ve şiddetli olmaktadır.

Birey açısından, toplumsal baskılara karşı direnmek ya da toplumsal baskının üstesinden gelmek pek de kolay değildir. Zira, toplum bireyin alışılmış davranış modellerinin dışına çıkma çabasını hoş karşılamama ve buna izin vermeme eğilimindedir. Toplumun, bireyin alışılmış davranış kalıpları dışına çıkmasını desteklememesi, toplumsal normlar ve rollerin dışına çıkmak isteyen bireyin daha fazla toplumsal baskıya maruz kalmasına sebep olur. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadının erkeğe kıyasla daha fazla toplumsal baskıya uğraması anlamına gelmektedir.

Metodoloji ve Bulgular

Türkiye İstatistik Kurumu 2003 yılından bu yana her yıl ülke genelinde Yaşam Memnuniyeti Araştırması yapmakta ve yayınlamaktadır. Araştırmada kullanılan anket formunda mutluluk ve yaşam memnuniyeti dışında çok farklı konularla ilgili sorular yer almaktadır. Bu sorulardan bir kısmı da bireylerin hissettikleri toplumsal baskı düzeyiyle ilgilidir.

Bireylerin toplumsal baskı algısını tespit etmeye yönelik sorular içinde özellikle 3 tanesi çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Bunlar, cinsiyet, medeni durum ve kılık kıyafet konusunda toplumsal baskı hissedilip hissedilmediğini belirlemek üzere katılımcılara yöneltilen sorulardır.

Çalışmada 2019 yılında gerçekleştirilen Yaşam Memnuniyeti Araştırmasının fert düzeyinde mikro veri seti kullanılmıştır. Araştırma 9212 kişi ile gerçekleştirilmiş ve katılımcıların demografik bilgileri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1
Fert Düzeyinde Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken	**Değişken Düzeyleri**	**Frekans**	**%**
Cinsiyet	Erkek	4226	45,9
	Kadın	4986	54,1
Yaş grubu	18-24	1059	11,5
	25-34	1813	19,7
	35-44	1955	21,2
	45-54	1714	18,6
	55-64	1352	14,7
	65+	1319	14,3
Medeni Durum	Hiç evlenmedi	1597	17,3
	Evli	6702	72,8
	Boşandı	302	3,3
	Eşi öldü	611	6,6

Eğitim Durumu	Okul bitirmedi	1260	13,7
	İlkokul	2982	32,4
	Ortaokul	1385	15,0
	Lise	1827	19,8
	Fakülte/Yüksekokul	1580	17,2
	Lisansüstü (5-6 yıllık fakülte dahil)	178	1,9

Araştırmaya katılan 9212 kişiden %45,9'u erkek, %54,1'i kadın olup %17,3'ü hiç evlenmemiş, %72,8'i evli, %3,3'ü boşanmış ve %6,6'sı ise eşi vefat etmiş kimselerdir. Yaş grubuna bakıldığında, katılımcıların %11,5'i 18-24, %19,7'si 25-34, %21,2'si 35-44, %18,6'sı 45-54, %14,7'si 55-64 ve %14,3'ü de 65+ yaş grubunda yer almaktadır.

Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında 1260 kişinin hiç okul bitirmediği anlaşılmaktadır. Öte yandan katılımcıların %32,4'ünün ilkokul, %15'inin ortaokul, %19,8'inin lise, %17,2'sinin fakülte/yüksekokul, %1,9'unun da 5-6 yıllık fakülte ya da lisansüstü derecelerden mezun olduğu görülmektedir. Demografik değişkenlerin tüm düzeyleri için yeterli sayıda gözlem mevcuttur.

Yöntem

Fertlerin cinsiyetleri, medeni durumları ve kılık kıyafetleriyle ilgili konularda baskı hissetmeleri üzerinde cinsiyet açısından farklılık olup olmadığı başta cinsiyet olmak üzere demografik faktörlerin etkisi lojistik regresyon modelleriyle analiz edilmiştir. Lojistik regresyon analizi, çalışma kapsamında detaylı biçimde ele alınmamış; uygulanan modellerin daha kolay anlaşılmasını sağlamak açısından yöntemi kısaca tanıtmakla yetinilmiştir (Lojistik regresyon modelleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Ulutürk Akman, 2014: 134-139; Ulutürk Akman: 2017: 313-315).

Lojistik regresyon modelleri bağımlı değişkeninin kategorik değişken olması halinde kullanılan regresyon analizi yöntemidir. Lojistik regresyon analizinde bağımlı değişken kategorik değişken niteliği taşımakta, bağımsız değişkenler ise kategorik olabileceği gibi sürekli değişken de olabilmektedir.

Öte yandan nitel tercih modelleri ya da kesikli tercih modelleri olarak da adlandırılan lojistik regresyon modellerinde bağımlı değişken, mutlu-mutsuz gibi ikili kategorik (binary ya da dikotomik) değişken olabileceği gibi, düşük-orta-yüksek memnuniyet düzeyi gibi sıralı ve tercih edilen siyasi parti gibi çok düzeyli de olabilir.

Lojistik regresyon modellerinde en çok benzerlik yöntemi kullanılarak parametreler tahmin edilmekte ve modelin başarısı veya uygunluğu ise belirginlik katsayısı yanında parametrelerin ve modelin test edilmesiyle sınanmaktadır.

Klasik regresyonda modelin bağımlı değişkendeki değişmelerin ne kadarını açıklayabildiği, modelin uyum iyiliği açısından önemli bir kriterdir. Bu bağlamda, lojistik regresyon analizinde modelin açıklama gücü Cox-Snell R-kare ve Nagelkerke

R-kare katsayılarıyla değerlendirilir. Ancak, lojistik regresyon analizinde R-kare değerinin klasik regresyon analizinde olduğu gibi yüksek değer alması beklenmez. Dolayısıyla, lojistik regresyon analizinde modelin açıklama yüzdesini gösteren R-kare değerinin klasik regresyona kıyasla oldukça düşük çıkması göz önüne alınması gereken önemli hususlardan biridir. Bu bakımdan, iki düzeyli lojistik regresyon modellerinde, uyum iyiliği ölçülerinin ikincil öneme sahip olduğu ve asıl dikkat edilmesi gereken noktanın regresyon katsayılarının beklenen işaretleri ve istatistiksel anlamlılıkları olduğu kabul edilmektedir (Gujarati, D., çev: Bolatoğlu, N., 2016: 238). Bu bağlamda tahmin edilen parametrelere yönelik anlamlılık testleri özellikle önem taşımaktadır.

Klasik regresyon analizinde, modelde yer alan parametrelerin anlamlılık sınaması t testi ile gerçekleştirilirken lojistik regresyonda Wald testi kullanılmaktadır. Modelde yer alan parametrelerin, ilgili bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi gösteriyor olması sebebiyle, Wald testi sonucunda sıfırdan farklı olduğunun kabul edilmesi son derece önemlidir. Aksi halde, yani, parametrenin değerinin sıfır olduğu kabul edildiğinde bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasında istatistik açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığına karar verilmiş olur ki bu durumda söz konusu değişkenin modelde yer almaması gerekecektir.

Lojistik regresyonda modelin genel anlamda anlamlılığını sınamada ise Hosmer-Lemeshow testi kullanılmaktadır. Gözlenen frekanslar ile modele göre tahmin edilen frekanslar arasındaki uyumu test etmeyi amaçlayan Hosmer-Lemeshow testinin temel hipotezi gözlenen ve beklenen frekansların uyumlu olduğu şeklindedir. Dolayısıyla söz konusu teste yönelik anlamlılık düzeyinin 0,05'ten büyük olması durumunda gözlenen ve beklenen frekansların uyumlu olduğu şeklinde kurulan temel hipotez reddedilemeyecek ve modelin uygun olduğuna karar verilecektir.

Modelin uygunluğuna yönelik kullanılacak diğer bir kriter de doğru sınıflama oranıdır. Lojistik regresyon yöntemi bağımsız değişken / değişkenlerin değerlerine bağlı olarak bağımlı değişkenin atanacağı kategoriyi belirlemeyi amaçlar. Dolayısıyla lojistik regresyon yöntemi, birimleri, bağımsız değişkenlerin aldığı değerlere göre bağımlı değişkenin kategorilerine atar. Doğru sınıflama oranı da bu atama işleminin ne ölçüde doğru yapıldığını belirleyen bir ölçüttür.

Lojistik regresyon analiziyle ilgili bir diğer önemli husus ise model ile tahmin edilen parametrelerin değil, odds oranlarının (odds ratio) yorumlanmasıdır. Odds oranı [Exp(βi)], bağımlı değişkenin, i. bağımsız değişkenin etkisiyle kaç kat daha fazla gözlenme olasılığına sahip olduğunu gösterir. Odds oranının 1'e yakın değerleri, ilgili bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığını gösterirken, 1 değerinin çok üzerindeki değerler pozitif bir etkinin, 1'in altındaki değerler ise negatif bir etkinin var olduğunu ifade etmektedir (Karagöz, 2015: 608).

Bulgular

Yaşam Memnuniyeti Araştırmasında çeşitli değişkenler açısından fertlerin hissettikleri toplumsal baskı düzeyleri hiçbir zaman, bazen, sıklıkla ve her zaman olmak üzere 4 düzeyli likert ölçeği ile belirlenmeye çalışılmıştır. Sözü edilen sorulara yönelik cevaplarda, hiçbir zaman cevabı verenlerin toplumsal baskıya maruz kalmadığı; bazen, sıklıkla ve her zaman cevabı verenlerin ise toplumsal baskı yaşadıkları kabul edilerek değişkenler iki düzeyli olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir.

Buna göre, toplumsal baskıya yönelik değişken düzeyleri,

Toplumsal baskı hissetmiyorum – 0

Toplumsal baskı hissediyorum – 1

biçiminde kodlanmıştır.

Daha önce de ifade edildiği gibi lojistik regresyon analizinde odds oranı yorumu, özellikle önem taşımaktadır. İki düzeyli lojistik regresyon analizinde tahmin edilen odds oranları, bir değişkenin iki farklı düzeyini bağımlı değişkenin iki düzeyi açısından kıyaslamaya yarayan bir değerdir. Buradaki uygulama açısından bakıldığında, değişken düzeyleri için hesaplanan odds oranları, bağımlı değişkenin değerinin 0'dan 1'e geçmesi üzerinde söz konusu bağımsız değişken düzeyinin ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Örneğin, toplumsal baskı hissedip hissetmeme üzerine kurulan lojistik regresyon modelinde cinsiyet değişkeninin kadın düzeyinde odds oranı 1,5 tahmin edilmişse, kadınlarda baskı hissetme oranının baskı hissetmemeye kıyasla erkeklerden 1,5 kat daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Aşağıda, cinsiyet medeni durum ve kılık kıyafet konusunda baskı hissetme üzerinde demografik faktörlerin etkisini belirlemeye yönelik oluşturulan 3 lojistik regresyon modelinin sonuçları ve yorumları verilmektedir.

Fertlerin Cinsiyetleriyle İlgili Toplumsal Baskı Hissetmelerinde Demografik Faktörlerin Etkisi

Bireylerin cinsiyetleriyle ilgili olarak hissettikleri toplumsal baskı üzerinde cinsiyet, yaş, medeni durum ve eğitim düzeyinin etkisini analiz etmek üzere oluşturulan lojistik regresyon modelinin sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2
Cinsiyetle İlgili Toplumsal Baskı Hissetme Üzerinde Demografik Faktörlerin Etkisi

Değişken Düzeyleri		Standart Hata	Wald İstatistiği	Anlamlılık Düzeyi	Odds Oranı Exp (β_i)
Cinsiyet / Kadın	1,914	0,097	391,559	0,000	6,778
Medeni Durum			32,032	0,000	
Hiç evlenmedi	0,466	0,108	18,744	0,000	1,594

Boşandı	0,652	0,164	15,859	0,000	1,920
Eşi öldü	-0,057	0,211	0,072	0,789	0,945
Eğitim Durumu			152,699	0,000	
İlkokul	0,049	0,147	0,111	0,739	1,050
Ortaokul	0,171	0,165	1,070	0,301	1,186
Lise	0,682	0,151	20,421	0,000	1,978
Fakülte/Yüksekokul	1,147	0,148	59,820	0,000	3,150
Lisansüstü	1,649	0,240	47,124	0,000	5,199
Yaş grubu			57,726	0,000	
18-24	1,129	0,212	28,217	0,000	3,091
25-34	1,047	0,189	30,728	0,000	2,848
35-44	0,664	0,188	12,418	0,000	1,943
45-54	0,614	0,191	10,381	0,001	1,848
55-64	0,095	0,206	0,211	0,646	1,099
Sabit parametre	-4,812	0,202	569,573	0,000	0,008
Cox-Snell R-kare değeri : 0,100					
Nagelkerke R-kare değeri : 0,205					
Doğru sınıflama oranı : %89,7					
Hosmer-Lemeshow Test İstatistiği: 7,515; anlamlılık seviyesi: 0,482					

Cinsiyet ile ilgili olarak hissedilen toplumsal baskı üzerinde cinsiyet, medeni durum, eğitim ve yaş grubu etkisini analiz etmek üzere kurulan modelin uyum iyiliği kriterlerine ve test sonuçlarına bakıldığında modelin bağımlı değişkeni açıklama oranının Nagelkerke R-kare değerine göre %20,5 seviyesinde olduğu görülmektedir. Bu değer lojistik regresyon analizi için iyi sayılabilecek bir açıklama oranını ifade etmektedir. Modele alınmamış faktörlerin fertlerin hissettikleri baskı üzerinde etkisi ise yaklaşık %80 düzeyindedir.

Modelin doğru sınıflama oranı %89,7'dir. Dolayısıyla kurulan lojistik regresyon modeli vasıtasıyla fertlerin, modelde yer alan bağımsız değişkenlere yönelik değişken düzeyleri kullanılarak, cinsiyetiyle ilgili olarak baskı hissediyor, hissetmiyor şeklinde kategorilere atanması %87,4 oranında doğru olarak gerçekleştirilmektedir.

Hosmer-Lemeshow testinin anlamlılık düzeyi 0,482 olup, bu, gözlenen ve model ile tahmin edilen frekansların uyumlu olduğu biçimindeki temel hipotezin reddedilemeyeceği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla model, gözlenen ve beklenen frekanslar dikkate alındığında uyumludur.

Modelin açıklama oranı lojistik regresyon analizi için düşük olmayıp test sonuçlarının başarılı olması yanında özellikle parametrelerin teker teker anlamlılığını sınayan Wald testine göre tüm değişkenlerin anlamlı bulunması sonucunda sözü edilen model başarılı kabul edilerek yorumlanmıştır.

Cinsiyet değişkenine yönelik tahmin edilen odds oranı 6,778'dir ve bu, kadınlarda cinsiyete yönelik baskı hissetme oranının erkeklere kıyasla yaklaşık 7 kat daha fazla olduğunu ifade etmektedir.

Cinsiyetle ilgili olarak baskı hissedip hissetmeme konusunda medeni durum da etkili bir değişkendir. Yaşam memnuniyeti araştırmasında medeni durum değişkeni hiç evlenmedi, evli, boşandı ve eşi öldü şeklinde dört düzeyli bir değişkendir. Lojistik regresyon analizinde bağımsız değişkenin ikiden fazla düzeyi ya da kategorisi olması durumunda ilk ya da son kategori referans kategori kabul edilerek modelin çözümü gerçekleştirilir ve odds oranı yorumları da tercih edilen referans kategoriye göre yapılır. Odds oranı yorumlarında kolaylık sağlamak açısından medeni durum değişkeni referans kategori "evli" olacak şekilde yeniden kodlanmıştır. Dolayısıyla, medeni durum değişkeninin diğer tüm düzeyleri için yorumlamalar "evli" kategorisine kıyasla yapılacaktır.

Hiç evlenmemiş bireyler kategorisi için odds oranı 1,594 tahmin edilmiştir. Dolayısıyla hiç evlenmemiş bireylerde cinsiyetle ilgili baskı hissetme oranı evlilere kıyasla yaklaşık 1,6 kat daha fazladır.

Boşanmış bireyler kategorisinde odds oranı 1,920'dir. Buna göre, boşanmış bireyler evlilere kıyasla cinsiyetleri konusunda yaklaşık 2 kat daha fazla baskı hissetmektedir. Eşi vefat etmiş bireyler kategorisi için tahmin edilen parametrenin Wald testi sonucunda istatistik açıdan anlamsız olduğu kabul edildiğinden söz konusu odds oranı yorumlanmamıştır.

Fertlerin cinsiyetlerine yönelik baskı hissedip hissetmemeleri üzerinde etkili olan bir diğer değişken eğitim düzeyidir. Eğitim değişkeni de çok düzeyli bir değişken olduğundan ilk kategori olan okul bitirmeme düzeyi referans kategori seçilmiş ve model çözümleri bu kategoriye göre gerçekleştirilmiştir.

Buna göre, okul bitirmeyenlere kıyasla lise mezunlarının yaklaşık 2 kat, üniversite mezunlarının yaklaşık 3 kat; lisansüstü mezunlarının ise yaklaşık 5 kat cinsiyetlerine yönelik daha fazla baskı hissetmekte olduğu tahmin edilmektedir. Dolayısıyla eğitim düzeyi yükseldikçe cinsiyete yönelik toplumsal baskı hissetme oranı artmaktadır.

Cinsiyetle ilgili olarak baskı hissedip hissetmeme konusunda yaş da etkili bir değişkendir Yaşam memnuniyeti araştırmasında yaş sorusu açık uçlu olarak hazırlanmış ve uygulanmış olmakla beraber çalışma kapsamında gruplama yoluna gidilmiş ve araştırmaya katılanların yaşları, Tablo 1'de görüldüğü gibi, 6 grupta toplanmıştır. Yaş grubu 6 düzeyli bir değişken olarak çok düzeyli kategorik değişken sınıfında yer almakta ve lojistik regresyon çözümü tercih edilen ilk ya da son kategoriye göre gerçekleştirilmektedir. Burada son yaş kategorisi olan 65 + yaş grubu referans kategori seçildiğinden tüm odds oranı yorumlarının bu kategoriye göre yapılması gerekecektir.

Buna göre 18-24 yaş grubunda cinsiyeti konusunda baskı hissetme oranı, 65 + yaş grubuna kıyasla 3,091 kat daha fazladır. Diğer yaş grupları açısından bakıldığında ise, yine 65 + yaş grubuna kıyasla 25-34 yaş grubunda 2,848 kat, 35-44 yaş grubunda

1,943 kat, 45-54 yaş grubunda 1,848 kat daha fazla baskı hissedildiği anlaşılmaktadır. Buna göre, yaş ilerledikçe cinsiyet konusunda toplumsal baskı hissetme oranı azalmaktadır. 55-64 yaş grubu için tahmin edilen parametrenin Wald testi sonucunda istatistik açıdan anlamsız olduğu kabul edildiğinden söz konusu yaş grubu için odds oranı yorumlanmamıştır.

Sonuçları yorumlanan model genel olarak değer değerlendirildiğinde kadınların erkeklere kıyasla cinsiyetleri konusunda daha fazla baskı hissettiği, hiç evlenmemiş ve özellikle de boşanmış bireylerde cinsiyet konusunda baskı hissetme oranının evlilere kıyasla daha fazla olduğu görülmektedir. Öte yandan eğitim seviyesi arttıkça baskı hissetme oranının arttığı, buna karşılık genç yaşlarda baskı hissetme oranının daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Fertlerin Medeni Durumlarıyla İlgili Toplumsal Baskı Hissetmelerinde Demografik Faktörlerin Etkisi

Bireylerin medeni durumlarıyla ilgili toplumsal baskı hissetmeleri üzerinde cinsiyet, medeni durum, yaş ve eğitim düzeyinin etkisini analiz etmek üzere oluşturulan lojistik regresyon modelinin sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3
Medeni Durumla İlgili Toplumsal Baskı Hissetme Üzerinde Demografik Faktörlerin Etkisi

Değişken Düzeyleri		**Standart Hata**	**Wald İstatistiği**	**Anlamlılık Düzeyi**	**Odds Oranı Exp (β_i)**
Cinsiyet / Kadın	0,596	0,103	33,442	0,000	1,814
Medeni Durum			386,208	0,000	
Hiç evlenmedi	1,890	0,131	207,048	0,000	6,621
Boşandı	2,586	0,158	269,338	0,000	13,277
Eşi öldü	1,276	0,246	26,966	0,000	3,582
Eğitim Durumu			12,953	0,024	
İlkokul	-0,116	0,199	0,341	0,559	0,890
Ortaokul	-0,095	0,219	0,189	0,664	0,909
Lise	-0,011	0,207	0,003	0,956	0,989
Fakülte/Yüksekokul	0,242	0,203	1,424	0,233	1,273
Lisansüstü	0,621	0,298	4,356	0,037	1,861
Yaş grubu			74,492	0,000	
18-24	0,493	0,288	2,935	0,087	1,637
25-34	1,395	0,259	29,015	0,000	4,033
35-44	0,996	0,258	14,960	0,000	2,708
45-54	0,783	0,259	9,106	0,003	2,188
55-64	0,069	0,284	0,059	0,808	1,071
Sabit parametre	-4,852	0,263	341,090	0,000	0,008
Cox-Snell R-kare değeri : 0,067					
Nagelkerke R-kare değeri : 0,188					
Doğru sınıflama oranı : %94,3					
Hosmer-Lemeshow Test İstatistiği: 7,953; anlamlılık seviyesi: 0,438					

Medeni durum ile ilgili olarak hissedilen toplumsal baskı üzerinde cinsiyet, medeni durum, eğitim ve yaş grubu etkisini analiz etmek üzere kurulan modelin Nagelkerke R-kare değerinin yaklaşık %20 seviyesinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, modele alınmamış faktörlerin fertlerin hissettikleri baskı üzerinde etkisi yaklaşık %80 düzeyindedir.

Modelin doğru sınıflama oranı %94,3'tür. Dolayısıyla kurulan lojistik regresyon modeli bağımsız değişkenlerin düzeylerini kullanarak fertleri, medeni durumu konusunda toplumsal baskı hissediyor, toplumsal baskı hissetmiyor şeklinde kategorilere atama işlemini %94,3 oranında doğru yapmaktadır.

Hosmer-Lemeshow testinin anlamlılık düzeyi 0,438 olup bu, gözlenen ve model ile tahmin edilen frekansların uyumlu olduğu biçimindeki temel hipotezin reddedilemeyeceği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla model, gözlenen ve beklenen frekanslar dikkate alındığında uyumludur.

Modelin açıklama oranı lojistik regresyon analizi için düşük olmayıp test sonuçlarının başarılı olması ve özellikle parametrelerin teker teker anlamlılığını sınayan Wald testine göre tüm parametrelerin anlamlı bulunması sonucunda sözü edilen model başarılı kabul edilerek yorumlanmıştır.

Cinsiyet değişkenine yönelik tahmin edilen odds oranı 1,814'tür ve bu, kadınlarda medeni durumlarına yönelik baskı hissetme oranının erkeklere kıyasla yaklaşık 2 kat daha fazla olduğunu göstermektedir.

Medeni durumla ilgili olarak baskı hissedip hissetmeme konusunda fertlerin medeni durumları da etkili bir değişkendir. Medeni durum dört düzeyli bir değişken olduğundan referans kategori "evli" kategorisi olarak seçilmiş ve buna bağlı olarak medeni durum değişkeninin diğer tüm düzeyleri için yorumlamalar "evli" kategorisine kıyasla yapılmıştır.

Hiç evlenmemiş bireyler kategorisi için odds oranı 6,621 tahmin edilmiştir. Dolayısıyla hiç evlenmemiş bireylerde medeni durumlarıyla ilgili toplumsal baskı hissetme oranı evlilere kıyasla yaklaşık 7 kat daha fazladır.

Boşanmış bireyler kategorisinde odds oranı 13,277'dir. Buna göre, boşanmış bireyler evlilere kıyasla medeni durumlarıyla ilgili olarak yaklaşık 13 kat daha fazla baskı hissetmektedir. Eşi vefat etmiş bireyler kategorisi için tahmin edilen odds oranı 3,582 dir ve dolayısıyla eşi vefat etmiş bireylerde medeni durum konusunda baskı hissetme oranı evlilere kıyasla yaklaşık 3,5 kat daha fazladır.

Fertlerin medeni durumlarına yönelik baskı hissedip hissetmemeleri üzerinde anlamlı etkisi olan bir diğer değişken eğitim düzeyidir. Eğitim değişkeni de çok düzeyli bir değişken olduğundan ilk kategori olan okul bitirmeme düzeyi referans

kategori seçilmiş ve model çözümleri buna göre gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla yorumlamalar da yine bu kategoriye göre yapılmıştır.

Eğitim durumu, değişken düzeyinde anlamlı bir değişken olmakla beraber değişkenin düzeyleri açısından bakıldığında sadece lisansüstü mezunları açısından istatistik açıdan anlamlı olduğu görülmektedir. Buna göre, lisansüstü mezunlarının medeni durumlarına yönelik baskı hissetme oranının okul bitirmeyenlere kıyasla yaklaşık 2 (1,861) kat daha fazla olduğu tahmin edilmektedir.

Fertlerin medeni durumlarıyla ilgili olarak baskı hissedip hissetmemeleri konusunda yaş da etkili bir değişkendir. Yaş grubu, çok düzeyli kategorik değişken sınıfında yer aldığından son yaş kategorisi olan 65 + yaş grubu referans kategori seçilmiş ve tüm odds oranı yorumları bu kategoriye göre yapılmıştır. Buna göre 18-24 yaş grubunda[1*] medeni durum konusunda baskı hissetme oranı, 65 + yaş grubuna kıyasla yaklaşık 2 kat daha fazladır. Diğer yaş grupları açısından bakıldığında ise, yine 65 + yaş grubuna kıyasla 25-34 yaş grubunda 4 kat, 35-44 yaş grubunda yaklaşık 3 kat, 45-54 yaş grubunda ise yaklaşık 2 kat daha fazla baskı hissedildiği anlaşılmaktadır. 55-64 yaş grubu için tahmin edilen parametrenin Wald testi sonucunda istatistik açıdan anlamsız olduğu kabul edildiğinden söz konusu yaş grubu için odds oranı yorumlanmamıştır.

Medeni duruma yönelik kadınların erkeklere kıyasla daha fazla toplumsal baskı hissettiği, boşanmış bireylerde ve hiç evlenmemiş bireylerde evlilere kıyasla daha fazla baskı hissedildiği anlaşılmaktadır. Öte yandan, 25-34 ve 35-44 yaş gruplarında medeni durum konusunda hissettikleri toplumsal baskının 65+ yaş grubuna kıyasla çok yüksek olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi açısından değerlendirildiğinde ise özellikle lisansüstü mezunlarında baskının daha fazla hissedildiği anlaşılmaktadır.

Fertlerin Kılık Kıyafet Konusunda Toplumsal Baskı Hissetmelerinde Demografik Faktörlerin Etkisi

Bireylerin kılık kıyafetleriyle ilgili olarak toplumsal baskı hissetmelerinde cinsiyet, medeni durum, yaş ve eğitim düzeyinin etkisini analiz etmek üzere oluşturulan lojistik regresyon modelinin sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4
Kılık Kıyafetle İlgili Toplumsal Baskı Hissetmede Demografik Faktörlerin Etkisi

Değişken Düzeyleri		Standart Hata	Wald İstatistiği	Anlamlılık Düzeyi	Odds Oranı Exp (β_i)
Cinsiyet / Kadın	1,217	0,126	93,791	0,000	3,378
Medeni Durum			6,385	0,094	
Hiç evlenmedi	0,289	0,148	3,820	0,051	1,335
Boşandı	0,072	0,287	0,063	0,801	1,075
Eşi öldü	-0,604	0,377	2,558	0,110	0,547
Eğitim Durumu			57,338	0,000	

1 * Söz konusu düzeyde odds oranı 0,087 düzeyinde anlamlıdır.

İlkokul	-0,361	0,214	2,843	0,092	0,697
Ortaokul	-0,050	0,226	0,048	0,826	0,952
Lise	0,028	0,215	0,017	0,895	1,029
Fakülte/Yüksekokul	0,611	0,205	8,882	0,003	1,842
Lisansüstü	1,289	0,302	18,260	0,000	3,630
Yaş grubu			38,037	0,000	
18-24	1,154	0,299	14,929	0,000	3,170
25-34	0,963	0,268	12,913	0,000	2,619
35-44	0,613	0,269	5,194	0,023	1,846
45-54	0,193	0,286	0,458	0,498	1,213
55-64	-0,158	0,314	0,255	0,614	0,854
Sabit parametre	-4,644	0,274	287,992	0,000	0,010
Cox-Snell R-kare değeri : 0,034					
Nagelkerke R-kare değeri : 0,112					
Doğru sınıflama oranı : %95,7					
Hosmer-Lemeshow Test İstatistiği: 5,105; anlamlılık seviyesi: 0,746					

Kılık kıyafet konusunda hissedilen toplumsal baskı üzerinde cinsiyet, medeni durum, eğitim ve yaş grubu etkisini analiz etmek üzere kurulan modelin Nagelkerke R-kare değerinin yaklaşık %11,2 seviyesinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, modele alınmamış faktörlerin fertlerin hissettikleri baskı üzerinde etkisi yaklaşık %88,8 düzeyindedir.

Modelin doğru sınıflama oranı %95,7'dir. Dolayısıyla kurulan lojistik regresyon modeli bağımsız değişkenlerin düzeylerini kullanarak fertleri, kılık kıyafet konusunda toplumsal baskı hissediyor, toplumsal baskı hissetmiyor şeklinde kategorilere atama işlemini %95,7 oranında doğru yapmaktadır.

Hosmer-Lemeshow testinin anlamlılık düzeyi 0,746 olup, bu, gözlenen ve lojistik regresyon modeliyle tahmin edilen frekansların uyumlu olduğu biçimindeki temel hipotezin reddedilemeyeceği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla model, gözlenen ve beklenen frekanslar dikkate alındığında uyumludur.

Modelin açıklama oranı lojistik regresyon analizi için çok düşük olmayıp test sonuçlarının başarılı olması ve özellikle parametrelerin teker teker anlamlılığını sınayan Wald testine göre tüm değişkenlerin anlamlı olması sonucunda sözü edilen model başarılı kabul edilerek yorumlanmıştır.

Cinsiyet değişkenine yönelik tahmin edilen odds oranı 3,378'dir ve bu, kadınlarda kılık kıyafet konusunda toplumsal baskı hissetme oranının erkeklere kıyasla yaklaşık 3,5 kat daha fazla olduğunu göstermektedir.

Kılık kıyafet konusunda toplumsal baskı hissedip hissetmemeye yönelik fertlerin medeni durumları da etkili bir değişkendir. Medeni durum dört düzeyli bir değişken olduğundan referans kategori "evli" kategorisi olarak seçilmiş ve buna bağlı olarak medeni durum değişkeninin diğer tüm düzeyleri için yorumlamalar "evli" kategorisine kıyasla yapılmıştır.

Hiç evlenmemiş bireyler kategorisi için odds oranı 1,335 tahmin edilmiştir. Dolayısıyla hiç evlenmemiş bireylerde kılık kıyafet konusunda toplumsal baskı hissetme oranı evlilere kıyasla yaklaşık 1,5 kat daha fazladır. Diğer değişken düzeylerinde ilişki anlamlı değildir.

Fertlerin kılık kıyafet konusunda baskı hissedip hissetmemeleri üzerinde anlamlı etkisi olan bir diğer değişken eğitim düzeyidir. Eğitim değişkeni de çok düzeyli bir değişken olduğundan ilk kategori olan okul bitirmeme düzeyi referans kategori seçilmiş ve model çözümleri buna göre gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla yorumlamalar da yine bu kategoriye göre yapılmıştır.

Eğitim durumu, kılık kıyafet konusunda baskı hissetmeye yönelik değişken düzeyinde anlamlı bir değişken olmakla beraber değişkenin düzeyleri açısından bakıldığında sadece fakülte/yüksekokul ve lisansüstü mezunları için istatistik açıdan anlamlı bir ilişki söz konusudur. Buna göre, fakülte/yüksekokul mezunlarının kılık kıyafet konusunda baskı hissetme oranı okul bitirmeyenlere kıyasla 1,842 kat daha fazladır. Lisansüstü mezunlarında ise bu oranın 3,630 kat daha fazla olduğu görülmektedir.

Fertlerin kılık kıyafet konusunda toplumsal baskı hissetmelerine yönelik olarak yaş da etkili bir değişkendir. Yaş grubu, çok düzeyli kategorik değişken sınıfında yer aldığından son yaş kategorisi olan 65 + yaş grubu referans kategori seçilmiş ve tüm odds oranı yorumları bu kategoriye göre yapılmıştır. Buna göre 18-24 yaş grubunda giyim konusunda toplumsal baskı hissetme oranı, 65 + yaş grubuna kıyasla yaklaşık 3 kat daha fazladır. Diğer yaş grupları açısından bakıldığında ise, yine 65 + yaş grubuna kıyasla 25-34 yaş grubunda yaklaşık 3 kat, 35-44 yaş grubunda yaklaşık 2 kat daha fazla baskı hissedildiği anlaşılmaktadır. Diğer yaş grupları için tahmin edilen parametrelerin Wald testi sonucunda istatistik açıdan anlamsız oldukları kabul edildiğinden söz konusu yaş grupları için odds oranları yorumlanmamıştır.

Kılık kıyafet konusunda kadınların erkeklere kıyasla daha fazla toplumsal baskı hissettiği, hiç evlenmemiş bireylerde de evlilere kıyasla daha fazla baskı hissedildiği anlaşılmaktadır. Öte yandan, özellikle 25-34 ve 35-44 yaş gruplarının kılık kıyafet konusunda hissettikleri toplumsal baskının diğer yaş gruplarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi açısından değerlendirildiğinde ise özellikle fakülte/yüksekokul ve lisansüstü mezunlarında kılık kıyafet konusunda baskının daha fazla hissedildiği anlaşılmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

İnsan son derece karmaşık yapısıyla biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel bir varlık olarak tanımlanabilir. Tüm bu bileşenlerle beraber insan, cinsiyet başta olmak üzere çeşitli biyolojik özelliklerle dünyaya gelmekte, bir kısmı genetik

geçişle bir kısmı yaşadığı çevreyle, bir kısmı ise tamamen kendi karakteriyle ilgili psikolojik özellikleriyle ve içinde yaşadığı toplumun sosyal ve kültürel koşullarıyla şekillenmektedir. Bu bağlamda her insan, biyolojik özelliklerinin yanında yaşadığı sosyokültürel ve sosyoekonomik çevrenin yanı sıra kişilik özellikleriyle de şekillenen kimliğiyle, benzersiz ve tektir.

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız tüm bu özellikleriyle insan, en küçük sosyal kurum olarak ailenin ve en geniş anlamda da toplumun bir üyesidir. Dolayısıyla, toplum içinde yaşamanın sonucu olarak hayatı boyunca sosyal ve kültürel düzeyde olumlu ve olumsuz etkilere, yönlendirmelere, teşvik ve eleştirilere maruz kalmakta ve yine toplumca benimsenmiş sosyal ve kültürel normlara uygun biçimde yaşamak durumunda kalmaktadır. Bu bağlamda insandan, yaşadığı sosyal ve kültürel çevrenin gereklerine göre giyinmesi, davranması ve sosyalleşmesi beklenmektedir.

Cinsiyet insanı niteleyen temel özelliklerden biridir ve cinsiyet denince ilk olarak akla doğuştan gelen kadın ve erkek olma hali gelir. Oysa cinsiyet kavramı doğuştan gelen kadın ve erkek olma durumu dışında çok daha fazla anlam içermektedir. Biyolojik anlamda bireylerin kadın-erkek olarak ayrımı yaşamın ilk yıllarından itibaren toplumsal düzlemde bireye biçilen toplumsal cinsiyet rolleriyle pekiştirilir. Toplum kadın ve erkek olarak nitelenen iki cinse toplumsal görevler, roller ve davranış biçimleri yükleyerek onları şekillendirir. Bu bağlamda toplum, kadın ve erkeği nasıl giyinecekleri, nasıl davranacakları, kendileri için nelerin normal nelerin normal dışı sayılacağı, kendilerinden neler beklendiği ve nelerden sorumlu tutulacakları gibi pek çok konuda telkinde bulunarak, yönlendirerek ve yeri geldiğinde eleştirip ayıplayarak biyolojik cinsiyetin üzerine toplumsal cinsiyeti inşa etmektedir.

Doğuşta insan üst kavramı altında eşit olarak dünyaya gelen iki cins, toplumun belirlediği roller, yüklediği görev ve sorumluluklar ve dayattığı davranış modelleri sonucunda eşit olmaktan uzaklaşmakta ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadına yönelik olarak ortaya yaşanmakta diğer deyişle doğuşta iki cins için geçerli olan eşitlik kadın aleyhine bozulmaktadır. Kadın aleyhine bozulan bu denge, kamusal alan özel alan ayrımı içinde kadının özel alan olarak nitelenen ve aile, arkadaş çevresiyle sınırlı olan yaşam alanına itilmesine sebep olmaktadır.

Kadının toplumsal varlığı, kimliği ve eylemleri tanımlanmaya çalışılırken referans noktası olarak kamusal alanın alındığı görülür. Bu bağlamda kamusal alan, giyim, davranış, tutum vb. pek çok açıdan kadının erkeğe kıyasla çok daha fazla toplumsal baskıya maruz kaldığı yaşam alanıdır. Başka bir deyişle, kamusal alan, kadınların görünür oldukları yaşam alanlarında çeşitli sınırlama ve baskılara uğramasına sebep olmaktadır. Söz konusu sınırlama ve baskılar, giyimlerinden konuşma ve gülüşlerine, davranışlarından sosyalleşmelerine ve hatta dışarıda bulunabilecekleri saatlere kadar çok geniş bir alanda toplumsal ya da sosyal baskı altında hissetmelerine yol açmaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, kadının kamusal alanda yaşadığı sınırlama ve baskılar sadece erkeklerden değil; toplumun değer yargılarıyla yetiştirilmiş ve toplumsal cinsiyet algısı geleneksel anlayışa göre belirlenmiş ve benimsetilmiş, içinde yaşadığı toplumsal düzeni sorgulamayan kadınlardan da kaynaklanmaktadır. Bu sebeple kadına yönelik söz konusu baskı ve sınırlamalar toplumsal ya da sosyal baskı niteliği taşımaktadır.

Toplum baskısı, toplumun insanlar üzerinde oluşturduğu davranışsal ve ruhsal yaptırım gücünü ifade etmekte ve toplum tarafından benimsenmiş düşünce ve davranış biçimlerinin, toplumun tüm bireylerine benimsetilme çabası sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal baskı, toplum içinde yer alan tüm bireyler üzerinde hissedilmekle birlikte toplumsal cinsiyet algısına bağlı olarak kadınlar üzerinde daha etkilidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin belirgin yaşandığı az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde ve geleneksel toplumlarda kadınların maruz kaldığı toplumsal baskı daha yaygın ve şiddetli olmaktadır.

Yaşam Memnuniyeti Araştırması Türkiye İstatistik Kurumu tarafından her yıl düzenli olarak gerçekleştirilmekte ve bu araştırmada, katılımcıların çeşitli konulara ilişkin hissettikleri toplumsal baskıyı belirlemek amacıyla sorulara da yer verilmektedir. Bu çalışmada sözü edilen sorular içinde yer alan, katılımcıların cinsiyet, medeni durum ve giyim kuşam konularında hissettikleri toplumsal baskıyı belirlemek amacıyla sorulan sorular temel alınmış ve böylece hissedilen toplumsal baskı üzerinde cinsiyetin etkili bir değişken olup olmadığı lojistik regresyon modelleriyle analiz edilmiştir. Öte yandan, cinsiyet, medeni durum ve kılık kıyafet konusunda hissedilen toplumsal baskının bireylerin diğer demografik özellikleriyle ilişkisi de araştırılmıştır.

Gerçekleştirilen analizler sonucunda kadınların cinsiyetleri, medeni durumları ve kılık kıyafetleri konusunda erkeklerden çok daha yüksek oranda toplumsal baskıya maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Bu durum kadın ve erkek arasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir göstergesi kabul edilebilir.

Öte yandan, hiç evlenmemiş ve boşanmış bireylerde cinsiyete ve medeni duruma yönelik hissedilen baskının daha fazla olduğu ayrıca özellikle hiç evlenmemiş bireylerde kılık kıyafet konusunda hissedilen baskının da yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Eğitim ve yaş grupları açısından bakıldığında ise genç yaşlarda cinsiyet ve kılık kıyafet konusunda baskının daha fazla olduğu, eğitim seviyesi yükseldikçe cinsiyet ve medeni duruma yönelik baskının arttığı özellikle lisansüstü mezunlarında kılık kıyafet konusunda hissedilen baskının fazla olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, kadınlar cinsiyet, medeni durum ve giyim kuşamları konusunda erkeklerden daha fazla toplumsal baskıya maruz kaldıklarını hissetmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde genç yaşlarda cinsiyet, medeni durum ve kılık kıyafet konusunda toplumsal baskının daha fazla hissedildiği ayrıca eğitim seviyesi yükseldikçe de toplumsal baskının daha fazla hissedildiği görülmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

Alacahan, O, Vatandaş, S. (2021). Kamusal-Özel Alan Ayrışmasının İnşa Süreci ve Sosyal Medya. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10*(1), 720-733. DOI: 10.33206/mjss.760499

Arendt, H. (2006). İnsanlık Durumu (Çev. B. S. Şener). İstanbul: İletişim Yayınları.

Berktay, F. (2004). "Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye", Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, No:7, Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, Bilgi Üniversitesi. http://stk.bilgi.edu.tr/docs/berktay_std_7.pdf

Beyoğlu, O. (2020). Toplum Baskısı, Kıbrıs Gazetesi 23 Eylül 2020, Çevrimiçi: https://www.kibrisgazetesi.com/toplum-baskisi-social-pressure-makale,12364.html Erişim Tarihi: 05.05.2021.

Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye'de Kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2014*(3), 108-114. https://doi.org/10.18493/kmusekad.36760

Çelebi, S. (2021). Sosyal Baskı, Vezirköprü Özlem Gazetesi, 5 Şubat 2021, Çevrimiçi: http://vezirkopruozlem.net/yazar-sosyal-baskI-1651.html , Erişim Tarihi: 04.08.2021

Çiçekli, A. (2019). "Evinin Hanımı Çocuklarının Anası" Olan Kadının Kamusal Alan Mücadelesi. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 8*(1), 1-14 https://dergipark.org.tr/tr/pub/ssrj/issue/43336/510311

Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açıdan İncelenmesi. *Finans&Politik Ekonomik Yorumlar, 44*(5), 511, 12-27.

Ercins, G. ve Gökkaya V. B. (2011). "Toplumsal Cinsiyet ve Siyasal Yoksulluk", İç, Bölgesel ve Küresel Dinamikler: Türkiye ve Yakın Çevresinin İktisadi ve Siyasi Meseleleri, (der. Ayşegül Dumlu, Nihan Kütahnecioğlu, Sekine Özten Mert), 208-225.

Geçit, B. (2013). John Stuart Mill'de Kadının Toplumsal Konumu. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy, 3*(2), 105-127.

https://dergipark.org.tr/tr/pub/beytulhikme/issue/3487/47420

Gujarati, D. N. (2016). Örneklerle Ekonometri, (Çev. N. Bolatoğlu), BB101 Yayını, Ankara.

Güdücü, B. (2018). Biyolojik Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi (Editörler: D. Şenol, H. E. Kaya).1. Baskı. Lisans Yayıncılık. İstanbul. Çevrimiçi: https://www.academia.edu/45174575/Toplumsal_Cinsiyet_Sosyolojisi Erişim tarihi: 05.08.2021.

Hepşen, Ö. (2010) Tevrat, İncil ve Kuran-ı Kerimde Kadın Bedeni, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara,

Karagöz, Y. (2015). SPSS 22 Uygulamalı Biyoistatistik, Güncellenmiş 2. Basım, Nobel Yayınevi, Ankara.

Keskin, F., Ulusan, A. (2016). Kadının Toplumsal İnşasına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlara Dair Bir Değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* (26), 47-68. https://doi.org/10.31123/akil.438558

Keskin, F. (2014). Politik İletişim Sözlüğü. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Mahçupyan, E. (1999). Osmanlı'dan Günümüze Parçalı Kamusal Alan ve Siyaset. *Doğu Batı. 2*(5), 25-54.

Marshall, G. (1998). Sosyoloji Sözlüğü (Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.

Tunç, H. (2014). Toplumsal Cinsiyet Farklılaşması Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Erkeklerin Küpe Takması Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7*(33), 608-625.

Ulutürk Akman, S. (2011). Tüketicilerin Fiyat Bilinci Üzerinde Etkili Olan Faktörlere İlişkin Bir İnceleme. Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 0 (46), 129-147. https://dergipark.org.tr/tr/pub/iumamk/issue/744/8029

Ulutürk Akman, S, Bektaş, H. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Demografik Özelliklerinin Girişimcilik Eğilimleri Üzerindeki Etkileri. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 5*(2), 309-318.

Üner, S. (2008). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Temel Eğitim Seti. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. UNFPA, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu. Ankara: Dumat Ofset.

Vatandaş, D. (2011). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. Istanbul Journal of Sociological Studies, Yıl: 2007, (35), 29-56. https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusoskon/issue/9517/118909

Vincent, A. (2006). Modern Politik İdeolojiler (Çev. A. Tüfekçi). İstanbul: Paradigma Yayınları.